

Секція „Філософія”

ІНФОРМАТИЗАЦІЯ ЯК ГЛОБАЛЬНА СВІТОВА ТЕНДЕНЦІЯ СУЧАСНОГО ІНФОРМАЦІЙНОГО СУСПІЛЬСТВА

Пожуєв В.І. (м. Запоріжжя)

Анотації

В статті дається аналіз інформатизації як складного і суперечливого феномена сучасної епохи, що представляє собою глобальну світову тенденцію сучасної цивілізації; умови виникнення інформаційного суспільства, шляхи і напрями його упродовження в усі сфери людської життєдіяльності; аналіз етапів становлення інформатизації; розвитку Інтернет та проблем, що породжені з його виникненням.

In the article the author gives the analysis of informatization as the difficult and contradictory phenomenon of modern epoch which is a global world tendency of modern civilization; terms of origin of informative society, ways and directions of its introduction in all spheres of human functions; analysis of the stages of development of informatization and Internet and their problems.

Ключові слова

ІНФОРМАЦІЯ, ІНФОРМАЦІЙНЕ СУСПІЛЬСТВО, ІНФОРМАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ, ІНФОРМАЦІЙНА РЕВОЛЮЦІЯ, ІНФОРМАЦІЙНА КУЛЬТУРА, ІНФОРМАЦІЙНИЙ РЕСУРС, ІНФОРМАЦІЙНІ ВІЙНИ, ІНФОРМАЦІЙНА КУЛЬТУРА, ВІРТУАЛЬНЕ СУСПІЛЬСТВО, ЕТАПИ ІНФОРМАТИЗАЦІЇ, ГЛОБАЛІЗАЦІЯ ІНФОРМАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ

Вступ

Сучасне інформаційне суспільство – це суспільство, в якому головним багатством і ресурсом є інформація. Інформаційне суспільство – це найрозвиненіша щодо технологічного способу виробництва людська цивілізація, яка виникає внаслідок інформаційно-комп'ютерної революції й базується на інформаційній технології, «інтелектуальних» комп'ютерах, автоматизації та роботизації усіх сфер та галузей економіки й управління, єдиній найновішій інтегрованій системі зв'язку. Дане поняття виникло ще у другій половині 60-х р.р. ХХ століття, коли людство вперше усвідомило наявність інформаційного вибуху, і коли кількість циркульованої в суспільстві інформації стала зростати з неймовірною швидкістю. Щоб справитися з такою кількістю інформації, необхідні були спеціальні засоби її обробки, збереження і використання, що сприяло формуванню інформаційного суспільства. Майбутню еру в історії людства стали називати не тільки інформаційним суспільством,

але і суспільством знань, постіндустріальним суспільством, інфосферою. Американський футуролог А.Тоффлер розробив теорію трьох революцій, згідно з якою людство вже пережило аграрну і постіндустріальну революції і стоїть на порозі третьої - інформаційної революції, що сприяє розвитку інформаційної економіки. Інформаційна економіка – це тип сучасної економіки, у якій відбувається поширення інформаційної технології у сфері матеріального і нематеріального виробництва, перетворення інформації на один із найважливіших факторів соціально-економічного прогресу суспільства загалом і особи, зокрема.

Мета статті:

1. Проаналізувати феномен інформаційного суспільства, що являє собою складне економічне і суспільно-політичне явище сучасного розвитку цивілізації.

2. Визначити етапи становлення інформаційного суспільства та проблеми, що породжені з його виникненням.

3. Розкрити позитивні і негативні наслідки упровадження в життя Інтернет і віртуального суспільства, що в значній мірі трансформують сучасний інформаційно-культурний простір.

Обґрунтування проблеми

Перші спроби спеціального вивчення інформації простежуються в 20-х р.р. ХХ ст. в теорії журналістики. Однак значної популярності в науці поняття «інформація» набувало завдяки математичній теорії оптимального кодування та передавання повідомлень технічними каналами зв'язку, яка дістала назву теорії інформації. Започаткував цей напрям досліджень Хартлі статтею «Передавання інформації» (1928), в якій вперше було запропоновано міру кількості інформації. Так було відкрито принципову можливість певної формалізації інформаційних явищ та оперування одержаними формалізмами в точних теоріях. Пізніше цей напрям досліджень розвинув і поглибив американський інженер К.Шеннон, запропонувавши логарифмічну міру кількості інформації, що широко застосовується в науці.

У 40-50-х р.р. у зв'язку із формуванням кібернетики теорія інформації входить до галузей науки, які були її теоретичним і методологічним підґрунтям. Завдяки досягненням кібернетики, насамперед відомій праці її засновника – американського математика Н.Вінера «Кібернетика, або Керування і зв'язок у машині й тварині»(1948), у другій половині ХХ ст. суто антропоморфне поняття інформації поступається місцем значно ширшому. Інформацію починають розуміти як невід'ємну властивість процесів керування в системних об'єктах будь-якої природи – біологічної, соціальної, навіть неживої, але заплідненої розумом людини (у вигляді скерованих технічних автоматів). Наступний крок до розширення поняття інформації пов'язаний з працями відомих кібернетиків (У.Ешбі, А.Колмогорова, М.Амосова, А.Берга, В.Глушкова), і філософів, які інформатизація як глобальна світова тенденція сучасного інформаційного суспільства

прагнули осмислити методологічні результати розвитку кібернетики (Г.Клауса, І.Земана, І.Новака та ін.).

З часу розгортання НТР (середини 50-х р.р. ХХ ст.) інформатизація перетворюється на важливий фактор соціально-економічного прогресу, передусім трудової діяльності сучасного працівника. Для цього створюються інформаційні системи, основою яких є розвиток принципово нових засобів передавання інформації, - космічні, волоконно-оптичні та ін. Інформаційні системи призначені для зберігання, обробки, перетворення, передавання та оновлення інформації. Створення таких систем та мереж на різних рівнях потребує величезних інвестиційних ресурсів, розробки та реалізації відповідних інвестиційних проектів, організації та функціонування ринку інформаційних продуктів і послуг, відповідної інфраструктури. Процес інформатизації з часу розгортання другого етапу НТР (середини 70-х) поступово охоплює економічну, соціальну, правову, політичну, ідеологічну, культурну, духовну підсистеми суспільства, прискорюючи соціально-економічний прогрес, створюючи передумови та елементи нового типу суспільства. З погляду технологічного способу виробництва його можна назвати інформаційною економікою. Перехід до нового типу інформатизації внутрішньо пов'язаний з таким специфічним явищем, як розвиток економічних засад інформаційного суспільства, яке не тотожне насиченню суспільства комп'ютерними пристроями. Це лише технічна сторона інформатизації як значно ширшого, загальносоціального процесу радикальної перебудови всієї інформаційної інфраструктури суспільства. Крім техніко-економічних аспектів, інформатизація має багато інших: соціокультурних, психологічних, педагогічних, юридичних, організаційних тощо. Поступове осмислення інформатизації суспільства як складного, багатогранного процесу (неоднозначного за своїми наслідками) дедалі глибше виявляє роль соціально-гуманітарних чинників, тому сьогодні актуалізується гуманістичний вимір інформатизації.

Поступово формується концепція інформації як відображеної різноманітності в об'єктах і процесах будь-якої природи, що вивело це поняття на рівень значущості філософських і технічних категорій. Водночас не менше прихильників має інше тлумачення інформації, яке органічно поєднує її існування з процесами управління, тобто відображенням функціональним, а не будь-яким взагалі. Першу з цих концепцій нерідко називають атрибутивною (інформацію при цьому розуміють як невід'ємну властивість усієї матерії, тобто її атрибут), другу – функціональною. Певне зближення цих двох позицій у методологічному сенсі містить концепція інформації як загальнонаукової категорії. Так, в «Економічній енциклопедії» (т.1) відзначається, що більшість фахівців вважає, що залежно від конкретного вияву інформація може бути як суто матеріальною (генетична інформація у живій природі), так і

поєднанням духовного і матеріального начал (думка, що існує в голові людини або виражена мовою, у малюнку, схемі, кресленні тощо).

Спеціальними об'єктами уваги дослідників інформації виступає складність та неоднозначність взаємозв'язку змісту і форми, знаковий характер її форми (знакова природа фізичного сигналу, який несе інформація), особливості кодування та декодування різних видів інформації її передавачами та приймачами, співвідношення визначеності й невизначеності, якісних та кількісних аспектів у різних інформаційних феноменах, системність та метасистемність інформації, її взаємозв'язки з різноманітними структурами, з відображенням, причинністю, розвитком, прогресом, знаннями, творчістю тощо. Поняття соціальної інформації в науці та суспільній практиці має два значення – широке (вживається як родове, узагальнююче щодо всіх можливих у суспільстві), так і вузьке (стосується лише тих її видів, що виражають саме соціальну специфіку конкретних явищ суспільного життя). Мають місце ще два поширених видів інформації: інформація генотипу (генетична) та інформація фенотипу, що характеризують як людину, так і всіх живих істот. З прогресом інформатики, поглибленням процесу інформатизації суспільства помітно зростає значення інформації, так як всі аспекти економічного життя сучасного суспільства залежать від багатьох чинників та характеристик, що сприяють становленню інформаційного суспільства.

Поняття «інформаційне суспільство» вперше з'явилося як ключове в доповіді спеціальної групи по науковим, технічним і економічним дослідженням, створеної японським урядом з метою визначення перспектив розвитку економіки. Вперше неминучість появи інформаційної цивілізації передбачив у 40-х р.р. ХХ ст. австралійський економіст К.Кларк. Американський спеціаліст Ф.Махлуп ще в кінці 50-х р.р. висунув ідею про появу інформаційної економіки, у якій найважливішим товаром стане інформація; на початку 60-х р.р. він відмічав, що інформація у зв'язку з цим стала свого роду промисловим продуктом, а її виробництво - одним із видів промислової індустрії. Інформаційне суспільство виникло в середині 80-х р.р. і до середини 90-х р.р. ХХ ст. пройшло перший етап свого розвитку. Про це писав також академік В.М.Глушков, який запропонував концепцію безпаперової технології в організації сфери управління і розподілу в суспільстві. Проте саме японці зуміли не тільки активно пропагувати ідею про промислове значення інформації, але й використати її в конкурентній боротьбі на світовому ринку.

Інформаційне суспільство являє собою наслідок інформаційно-комп'ютерної революції, основою якої є інформаційна технологія, що формується насамперед на інтелектуальних комп'ютерах п'ятого покоління (суперкомп'ютерах і найновіших персональних комп'ютерах). У сучасних суперкомп'ютерах міститься інформатизація як глобальна світова тенденція сучасного інформаційного суспільства

від 16 до 61 тис. паралельно діючих мікропроцесорів, що дає змогу здійснювати приблизно 7 млрд. операцій за секунду. У США розробляється суперкомп'ютер з майже мільйоном мікропроцесорів, який виконуватиме 10 млрд. операцій за секунду. За обсягом виконуваних логічних операцій на один кубічний грам речовини комп'ютери здатні конкурувати з мозком людини. Інтелектуальні комп'ютери та інтегрована система зв'язку повинна забезпечити будь-якому індивіду, підприємству та організації у кожній точці країни, у будь-який час отримання інформації та знань, необхідних для життєдіяльності. Поява таких комп'ютерів дасть змогу зосередити інформацію у їх блоках пам'яті і видавати її споживачеві за кілька хвилин. Лише в США щодня створюється понад 400 млн. сторінок документів. Усю інформацію, яка міститься в бібліотеках Конгресу США, Британського музею, Державній науковій бібліотеці у Москві можна записати на надмістких носіях, що вміщуються у звичайному дипломаті, а всю опубліковану інформацію, накопичену людством, - розмістити у невеликій кімнаті. За наявності сучасних носіїв пам'яті у 2,5-4 гігабайти пошук необхідної інформації в системах, еквівалентних мільйонам томів, здійснюється за одну-дві хвилини. Тому є прогноз вчених, що у сферах соціальних відносин радикальним чином зміниться соціальна інфраструктура суспільства: більшість працівників (майже 90% буде зайнята у сфері інформації та послуг, виникнуть міста і села нового типу (інформаційні та електронні міста), значна частка висококваліфікованих працівників стане певною мірою співвласниками інформації як нового об'єкта власності, засобів виробництва та суб'єкта управління.

Як свідчить аналіз, **інформаційний прогрес** приводить до прискорення змін в оточуючому середовищі, а викликаний ним дефіцит інформації створює величезні можливості для маніпулювання індивідуальною і колективною свідомістю. Найновіші інформаційні технології дозволяють використовувати ці можливості і розповсюджуються в умовах глобалізації, інтернаціоналізації виробництва і маркетингу, злиття і поглинання компаній, щоб сприяти формуванню інформаційної культури. Остання являє собою знання і навички ефективного використання інформації, що виявляються у всебічному вмінні знаходити та використовувати інформацію. Тому інформаційне забезпечення – це інформація, необхідна для управління економічними процесами, яка зберігається в базах даних інформаційних систем.

Інформаційна революція (ІР) завдяки своєму прогресу перетворила людське і суспільне буття, вона стискує час і простір, відкриває кордони. Інформаційна революція, що базується на поєднанні комп'ютера з телекомунікаційними мережами, дозволяє встановлювати контакти в будь-якій точці земної кулі, змінює зміст різних видів діяльності, перетворює індивідів на громадян світу.

Створюється глобальний інформаційний простір, який швидко освоюється людською спільнотою. Під впливом ІР форми просторово-часової організації соціальних зв'язків і відносин знаходяться під впливом великої трансформації і набувають тотального характеру. Мета – простір виступає одночасно і як особливе середовище інтенсивної взаємодії нових спільнот, що формуються у нас на очах, і як універсальний контекст, в якому розміщуються звичні географічні простори: світ без кордонів втрачає значення території в її класичному смислі слова і починає наповнюватися новим змістом. В новому соціальному просторі час прискорює свою швидкість: те, на що раніше необхідно було затратити місяці і роки, зараз можна зробити за лічені хвилини і дні. Процес соціальної взаємодії інтенсифікується і набуває небаченої раніше динаміки, простір суспільного буття змішується і стає більш однорідним. У нових видах комунікацій, у нових формах взаємодії, в нових можливостях людини глобалізація набуває свого економічного базису. Глобалізація – процес формування глобальної людської спільноти, в межах якої існуючі національно-державні утворення виступають в якості більш чи менш самостійних структурних явищ.

В сучасній літературі виокремлюється три етапи процесу інформатизації, у якій відбувається поширення інформаційної технології у сфері матеріального і нематеріального виробництва, перетворення інформації на один з найважливіших факторів соціально-економічного прогресу суспільства загалом та особи, зокрема.

Перший етап – кінець 80-х р.р. – ознаменувався організацією базової і спеціальної підготовки фахівців з інформатики і появою навчальних програмних систем.

Другий етап (1995-2002) пов'язаний із появою і поширенням продукції Microsoft і мережі Інтернет; він називається інструментально-технологічним і повинен завершитися повним забезпеченням усіх сфер людської діяльності інформаційними засобами.

Третій етап інформатизації в Україні характеризується поступовим становленням інформаційного суспільства, в якому основними продуктами виробництва стають інформація і знання. На жаль, сьогодні інформатизація різних сфер в українському суспільстві не є однаковою, що створює певні труднощі, а деколи викликає і небезпечність при формуванні інформаційного суспільства.

Етапи процесу інформатизації подано в доробку В.П.Андрущенко «Організоване суспільство», в контексті якого інформатизація визначається як глобальна світова тенденція, що торкається в тій чи іншій мірі всіх країн світу, і характеризує процес переходу до інформаційного типу суспільства. Інформаційне суспільство в науковій літературі описується як таке, де більшість

Інформатизація як глобальна світова тенденція сучасного інформаційного суспільства

працездатного населення зайнято у сфері створення, обміну інформацією, в якому кожен член суспільства зможе здобути необхідний інформаційний продукт у будь-якому місці і в будь-який час. Тому сьогодні з'явилася нова проблема, пов'язана з тим, що інформатизація витискує навіть національні мови із системи освіти і стає причиною деградації національних культур, про що доповідалося на науковій конференції «Становлення інформаційного суспільства в Росії: філософські, політичні і соціокультурні проблеми» 15 листопада 2001 року (МІРЕА). На даній конференції піднімалися питання: «Росія і світовий інформаційний простір»; «Гуманітарні проблеми становлення інформаційної цивілізації»; «Становлення інформаційного суспільства в Росії: проблема довіри»; «Освіта, молодь і комп'ютер»; «Глобалізація і проблема збереження національних культур»; «Інформаційне суспільство і особистість: проблеми взаємодії»; «Інформаційні і комунікаційні технології в освіті»; «Соціально-політичні проблеми становлення інформаційного суспільства в Росії». Аналогічні конференції відбуваються також і в Україні.

«Інфосуспільство» сьогодні називають суспільством довічного навчання, тому що в ньому все населення вимушено вчитися все своє активне трудове життя. Інформаційна революція, свідками якої ми є, вирішує одні завдання і ставить перед суспільством інші. Це, наприклад, проблема інформаційних перенавантажень, неможливість засвоїти і переробити колосальні обсяги інформації, устежити за всіма нововведеннями, що призводить до відставання та дисбалансу всієї системи.

Тому тенденції інформатизації, поруч з позитивними ознаками несуть і загрозу сучасному українському суспільству. Відставання в інформаційній сфері, яке майже неможливо сьогодні подолати, ставить Україну в положення країни, що наздоганяє, а не випереджає чи детермінує розвиток.

Для оцінки входження України в інформаційне суспільство слід використати **систему показників**, як визначають міру наближення економіки будь-якої країни до розвинутої інформаційної економіки: ВВП на душу населення, частка ВВП, створена інформаційним сектором економіки (високотехнологічні виробничі галузі + сфера послуг, включаючи фінансові і комунікаційні послуги), частка витрат на НІОКР у вартості продукту чи (продукт вважається наукоємним, якщо ця частка перевершує 7-10%). Згідно з цими показниками, такі країни, як Росія та Україна відстають від таких лідерів інформатизації, як США в 5-10 раз. Звідси слід зробити далеко не оптимістичні висновки про перспективи входження України у світовий інформаційний простір в недалекому майбутньому.

Інформаційне суспільство відкриває перед людиною принципово нові можливості в інтелектуальній сфері, серед яких слід

назвати підвищення доступу до якісної освіти для все більш широких верств населення, що сприяє розвитку системи дистанційної освіти, «відкритої освіти» і «віртуальних університетів». Головним висновком цього є підвищення якості розвитку людського потенціалу, що складає основну частку національного багатства будь-якої країни.

Інформатизація несе з собою і руйнівні тенденції для всього суспільства, вона стрімко посилює процеси руйнації локальних культур, але головне – семіосферу міжкультурного діалогу. Можна, таким чином, відмітити, що сучасний стан культури фіксує стадію її переходу від локального до інтернаціонального рівня. Перехідний період завжди потребує нестандартних пояснень, заснованих на варіативності розвитку ситуації, а, отже, пов'язаний з доцільністю наступу того чи іншого результату в контексті визначення векторів розвитку. Постільки культура це ще й система стійких відтворювальних субординаційних і координаційних зв'язків між символічними програмами поведінки людей, об'єктивованими в знакових системах, то, зрозуміло, що саме вони здійснюють найбільший вплив на зміни, що відбуваються в комунікаційному просторі. Відповідно, це дозволяє нам дати дещо іншу інтерпретацію кризи інформаційної культури, яку слід розглядати як ситуацію різкої зміни комунікаційного діалогу культур, який все більш стирає межі між кордонами. «Криза культури» фіксує також різке збільшення швидкості руйнації старих цінностей, утиснення часових меж цього процесу, що сприяє появі негативним тенденціям в сучасному інформаційно-комунікаційному і культурному просторі.

Одним з феноменів інформаційного суспільства є **Інтернет**, що розглядається як взаємо-мережа чи мережа мереж, феномен культури, який створився в кінці ХХ ст. на технологічній основі загальносвітової системи комп'ютерних мереж і в певному смислі являє собою модельну об'єктивацію змісту і функціонування ноосфери. Інтернет являє собою свого роду варіант гіпермедіа, який синтетично об'єднує як змістовно артикулюючі феномени мультимедіа (вербальний текст, відео текст, звуковий текст тощо), так і функціонально артикульований феномен гіпертексту, розгалужену систему зв'язків (посилань) між текстами і документами мультимедіа на основі універсального гіпертекстового дискурсу (HTML) і стандартного формату адресів (URL). В технічному відношенні бере свій початок від розподіленої (на відміні від локальних) комп'ютерної мережі ARPAnet, створеної в кінці 1960-х по замовленню Міністерства Оборони США (ARPA), яка продемонструвала ефективний метод ведення комунікації, так і можливість об'єднання в єдину мережу комп'ютерів різних типів, а також від NSFnet, створеної у 1985 р. Національним науковим фондом США (NSF) для об'єднання своїх комп'ютерних центрів.

Якщо на початку перших тридцяти років існування Інтернет його можливості (електронна пошта, файлові сервери, служби інформаційного пошуку) були використані в основному в адміністративному, воєнному і науковому середовищі, то виникнення в 1993-1994 р.р. такої підсистеми інформації, як WWW (від англ. - World Wide Web – «всесвітня павутина», автор концепції – Т.Бернерс-Лі, 1990, Європейський центр ядерних досліджень в Женеві), тобто всесвітньо розподіленої бази гіпертекстових документів, які забезпечують максимальну доступність для користувача мультимедійної інформації, зробило Інтернет одним із найбільш значущих соціокультурних феноменів кінця ХХ ст. Функціональні можливості Інтернет практично безмежні (миттєвий обмін повідомленнями по електронній пошті в світовому масштабі, розповсюдження інформації і сервери новин, освіта і електронні наукові конференції, реклама і торгівля, бізнес і банківські операції, доступ до культурних цінностей через свого роду «віртуальні музейні тури» та індустрія розваг, можливості індивідуального самовираження через створення власних Web - сторінок і спілкування через посередництво Інтернет тощо, в силу чого спектр користувачів Інтернет став достатньо широким в абсолютному вираженні (мережа пов'язує між собою мільйони комп'ютерів і сотні мільйонів людей у всьому світі) і став постійно зростати (наприклад, упровадження М.Ендрессеном покращеного Web- браузеру «Мозаїк» у 1993 р. підвищило трафік WWW в 10000 раз).

Виникнення в контексті культури ХХ ст. такого феномена, як Інтернет (поряд з внутрішньо-корпоративними комп'ютерними мережами – Інтранетом), мало своїм наслідком істотні трансформації сучасного культурного простору. Перш за все, самі структурно-функціональні характеристики мережі Інтернет конституюються не стільки в якості жорстко центрованої та ієрархічної системи, скільки в якості різомі, яка означає, що атрибутивним для Інтернет є мережений, а не ієрархічний принцип організації, що має принципово значущі наслідки для культури. **По-перше**, постільки можливості Інтернет забезпечують не тільки миттєве, але й багатовекторне розповсюдження інформації, постільки культура не тільки набуває немислимої до сих пір динамічності (що задає принципово нові параметри таких процесів, як «старіння інформації» і «оновлення інформації»), але й конституюється не як кібернетичне середовище, що передбачає упорядкування через посередництво команд центру, але й середовище синергетичне, що реалізує своє упорядкування в якості власної самоорганізації. **По-друге**, ацентричний характер організації і функціонування Інтернет як в силу значущості даного феномена для сучасної цивілізації і культури, так і в силу того, що Інтернет пронизує сучасний соціокультурний простір мережею Інтернет і детермінується ацентричністю соціокультурного

середовища в цілому (широкий, а головне - плюральний доступ до інформації, включаючи незалежні сервери новин, з однієї сторони; і свобода розповсюдження інформації, включаючи Web-сторінки, - з іншої), що в соціальному відношенні практично означає просунуту демократизацію суспільства в цілому (значну роль в цьому відіграла передача урядом США на початку 1990-х р.р. адміністративного управління мережею Інтернет приватним особам).

Інформаційна прозорість соціальної ситуації стає практично тотальною, постільки: а) будь-який користувач має можливість доступу до будь-яких інформаційних сайтів різної ідеолого-аксіологічної зумовленості; б) феномен Web-камер, що дає можливість безпосереднього і вільного спостереження подій, які відбуваються у світі, без коментарів і інтерпретацій, відкриває принципово нові (демократичні по своїй суті) канали інформування суб'єкта. **По-третє**, комунікативні можливості, що відкриваються через Інтернет, не тільки розширюють сферу спілкування, але й істотно трансформують в змістовному відношенні феномен спілкування в цілому: а) можливості електронної комунікації не тільки знімають просторові, мовні і формальні перепони для спілкування, але й змінюють якість спілкування як такого, знімаючи (в ситуації свідомо обраної суб'єктом соціально анонімності) взагалі які б то не були межі взаємодії свідомостей, крім, іманентних. Так, наприклад, Інтернет відкриває можливості безпосереднього спілкування Я з Я - поза тими соціальними ролями і функціями, які накладають обмеження на свободу самовиявлення і комунікативної самореалізації особистості (в свій час К.С Льюїсом була сформульована теза про те, що в дійсній комунікації суб'єкт повинен бути презентованим позафункціонально); 2) феномен електронної комунікації знімає таку (надзвичайно значущу в безпосередньому спілкуванні) детермінанту взаємного сприйняття, як тілесність: якщо, згідно з даними психологів, при безпосередньому діалозі співрозмовників, більше 80% інформації сприймається через посередництво зорового аналізатора, то в комунікації через посередництво Інтернет відбувається безпосереднє зіткнення свідомостей. В цьому відношенні Інтернет дає людській свідомості можливість часової (по усвідомленому вибору) (свободи від тіла, що особливо є значущим в ситуації хвороби, інвалідності, естетичних травм). У цілому Інтернет конституює унікальний простір для діалогічного спілкування і відкриває розширені можливості конституювання спів-суб'єкта комунікації в якості Іншого в адекватному смислі цього слова. **По-четверте**, Інтернет відкриває унікальні можливості не тільки для комунікативної, але й для творчої самореалізації особистості (широкий доступ до будь-яких джерел і даних, миттєва і широка презентація індивідуальної теоретичної чи художньої діяльності, вільне самовираження – як в жанрово-змістовному, так і в аксіологічному відношенні, можливість інформатизація як глобальна світова тенденція сучасного інформаційного суспільства

індивідуальних Web-сторінок). Таким чином, Інтернет радикально і багатосторонньо трансформує сучасний соціокультурний простір - як в соціальній, так і в особистісній його проекціях.

Зворотною стороною позитивних трансформацій сучасного соціокультурного простору, пов'язаного з феноменом Інтернет, є розповсюдження так званих комп'ютерних злочинів, тобто протиправних дій, інструментом чи об'єктом яких виступає комп'ютер чи комп'ютерна мережа. Інтернет відкриває технічну можливість таких протиправних дій, як: незаконна діяльність в сфері програмного забезпечення (так зване «комп'ютерне піратство»); несанкціонований вхід в комп'ютерну мережу з метою руйнації інформації (в тому числі і розповсюдження програмних «вірусів»); несанкціонований доступ до конфіденційної (приватної чи корпоративної) інформації, що відкриває можливості її використання - від зміни шкільних оцінок до незаконного доступу до банківських грошових вкладів (так зване «хакерство»); розповсюдження порно-реклами тощо. В той же час Інтернет може розглядатися в якості одного із інструментів боротьби із злочинністю, що ведеться через Інтерпол.

Як свідчить аналіз, Інтернет є комунікаційним посередником, який дозволяє насамперед спілкуванню багатьох у визначений час на глобальному рівні. Наприкінці 1995 р. – першого року якнайширшого використання «всесвітньої павутини» - у світі нараховувалося близько 156 млн. користувачів комп'ютерних комунікаційних мереж. На початку 2001 р. їх було близько 400 мільйонів, вірогідні прогнози вказували на близько 1 мільярд користувачів у 2005 році. І ми можемо досягти цифри 2 мільярдів до 2010 р., відмічає М.Кастельс у своєму доробку «Інтернет і Галактика», навіть враховуючи вповільнення поширення Інтернету, коли він входить в світ бідності та технологічної відсталості. До середини 2000 р. число користувачів Інтернету досягло 304 млн. людей; до кінця 90-х р.р. 88% користувачів Інтернету жили в розвинутих країнах, на частку яких приходить біля 15% світового населення. В США і Канаді, де проживає менше 5% жителів планети, було зосереджено більше 50% користувачів Інтернету. В той же час до Інтернету було підключено лише біля 1 млн. африканців і 5,3 млн. південно-африканців. Інтернет може слугувати своєрідною інформаційною моделлю глобалізації в її теперішньому стані. Інтернет наочно демонструє, що у сформованому мегасуспільстві право голосу і громадянства має лише привілейована елітарна меншість. Проте картина змінюється буквально у нас на очах. До серпня 2001 р. загальна кількість користувачів Інтернету зросла до 459 млн. людей, а частка громадян США і Канади понизилася до 40%. Створюючи нову наднаціональну реальність, глобалізація змінює соціальний облік різних суспільств.

Інформаційна революція змінює принципи організації суспільства: на зміну вертикальним ієрархіям приходять

горизонтальні зв'язки, встановлені за власним вибором і бажанням. Мегасуспільство – суспільство глобальних зв'язків, що створюють певні геометричні фігури. Знаходячись у постійному русі, вони змінюють свою конфігурацію швидко, як у калейдоскопі. Інформаційна революція революціонує господарську діяльність, виробництво товарів і послуг, проникає в усі сфери буття. Інтенсивність інформаційних потоків, багатократно прискорюючи глобальне розповсюдження знань і технічних досягнень, матеріальних і духовних благ, слід розглядати в якості нового стратегічного ресурсу людства. На відміну від науково-технічних революцій минулого, об'єктом впливу інформаційної революції є не стільки матеріальне виробництво, скільки сама людська свідомість. Подібно радіації, інформаційне суспільство проникає в наш мікро простір, змінюючи уявлення про природу, світ і самого себе. Більш того, інформатизація впливає і на зміни самих механізмів формування індивідуальної, групової, суспільної, планетарної свідомості. Інформаційне суспільство тягне за собою глибоку трансформацію всієї системи соціальних зв'язків індивіда, вона розкріпає особистість, звільняє її від жорсткої прив'язки до певного середовища, відкриває нові можливості вибору життєвих стратегій. В той же час сформоване інформаційне суспільство об'єктивно ставить індивіда перед проблемою внутрішнього самовизначення, побудови своєї ієрархії ідентичностей з метою знайти своє місце в новому суспільстві, не втрачаючи себе як особистість. Модель суспільства «органічної солідарності», описаного Е.Дюркгеймом, в якій «колективна свідомість» великих соціальних спільнот визначає індивідуальну свідомість і поведінку, змінюється моделлю суспільства Зіммеля, що являє собою «мережу» безпосередніх міжособистісних відносин, на основі яких люди виробляють свої уявлення і орієнтації.

Таким чином, єдиний світ виник на основі якісно нових комп'ютерних технологій, які породили нові інформаційні технології, а ті, в свою чергу, якісно змінили природу бізнесу. Інформаційні технології стали найбільш прибутковими, найбільш комерційно ефективними, а інформаційною елітою стали люди, що приймають участь у формуванні свідомості. В результаті в рамках кожного суспільства виникла глибока суперечність між «інформаційною елітою», що здійснює формування суспільної і індивідуальної свідомості, яка «творить новий світ», і основною масою населення, яка в силу специфіки своєї діяльності не має доступу до інформаційних технологій. Відособлення у всіх країнах груп людей, що працюють з інформаційними технологіями, в «інформаційне суспільство» неминуче привело до поступової концентрації цієї спільноти у найбільш розвинутих країнах. Це створило об'єктивно зумовлений технологічний розрив, в першу чергу, між розвинутими країнами і тими, що розвиваються. Даний розрив закріпився через інформатизація як глобальна світова тенденція сучасного інформаційного суспільства

кардинальні зміни ключових ресурсів розвитку людського суспільства, що відбуваються під впливом інформаційних технологій, так як це був не простір з жорстко закріпленим на ньому виробництвом, а в першу чергу простір мобільних фінансів та інтелекту.

Таким чином, на розвиток інформаційного суспільства вплинула глобалізація науки, що являє собою процес формування планетарної системи зростаючого знання як особливої форми суспільної свідомості, направленої на систематичне освоєння людиною оточуючого світу, отримання, збереження, перероблення і використання точної і глибокої інформації про закономірності буття оточуючої дійсності. Будучи формою суспільної свідомості, наука ввійшла в архетип сучасного постіндустріального, інформаційного суспільства і є одним із бурхливо розвиваючих соціальних інститутів. Наука стала грати в сучасному суспільстві більшість соціально значущих ролей, що накладає на неї велику соціальну відповідальність за життя не тільки людей, але і всієї планети в цілому. Лавиноутворююче, експоненціальне зростання наукового знання в умовах сучасного інформаційного суспільства породжує нову парадигму науки, пов'язану з розвитком інформаційних технологій, що становить основу розвитку інтернет-економіки. Остання являє собою «всесвітню павутину», глобальну мережу, що пов'язує сервери Інтернету та обслуговує гіпертекстовий обмін інформацією, який був розроблений в Європейському центрі ядерних досліджень в Швейцарії ще у 1992 році.

Висновки

1. В умовах розвитку інформаційного суспільства повинна зростати роль держави в управлінні і розвитку інформаційно-технологічною революцією. Все більш пріоритетним стає використання інформаційних технологій для вирішення найважливіших соціальних проблем, виробляються нові соціальні і політичні стратегії, направлені на формування конкурентоспроможного продукту української інформаційної економіки. Україна має передбачити створення досконалого ефективного простору, в контексті якого інформація перетворюється на суспільний ресурс розвитку.

2. Культура інформаційного суспільства – це закономірний етап розвитку європейської культурної традиції. В сучасному суспільстві нові інформаційні технології починають грати культуротворчу роль. На їх основі створюється особливе соціокультурне середовище, а також нова парадигма інформаційної культури суспільства. Сьогодні існує найбільша ймовірність того, що соціальною базою інформаційного суспільства є еліта, яка може привести до формування культури інформаційного суспільства. На початку XXI ст. рівень зрілості інформаційних процесів у суспільстві такий, що ця потреба стає нагальною, так як від характеру розвитку інформаційної культури

різних категорій фахівців значною мірою залежить успішність функціонування економіки, духовної культури, сфери управління тощо. Піднесення рівня інформаційної культури суспільства сприятиме оптимізації інформаційного середовища, в якому живуть і працюють люди.

3. Інформаційна революція – це своєрідне випробування для українських реформ, що породжує різні аспекти соціальних і політичних наслідків інформатизації, перетворюючи інформаційно-комунікаційні технології на чинник зростання якості життя. Інформаційні технології породжують нові проблеми: а) інформаційні технології привели до появи інформаційної зброї та інформаційного тероризму, які, в свою чергу, привели до інформаційних воєн, що ставить перед національними урядами серйозні задачі по забезпеченню інформаційної безпеки як в сфері права (національне законодавство), так і в сфері практичної діяльності; б) інформаційні технології породжують проблему нових віртуальних суспільств, що виникають на основі як традиційних, так і сучасних культурних цінностей.

4. Інформаційні технології привели до появи такого нового сучасного феномена інформаційного суспільства, як хакерський рух, що сприяло впливу принципів і цінностей хакерів на культуру інформаційного суспільства. Хакерами стали називати спочатку тих програмістів, які були здатні розібратися в роботі будь-якої програми чи системи, вони були фінансистами своєї справи й могли самостійно створювати нові програми високої складності; з часом цей термін отримав інший зміст – хакери з корисними або зловмисними намірами намагалися проникати в чужі комп'ютерні системи, в результаті чого таких хакерів ще стали називати «крекерами» (від англ.- «cracker»), що в багатьох країнах прирівнюється до карних злочинів.

5. До позитивних наслідків інформатизації суспільства слід віднести – «мережові об'єднання» вчених, політиків, бізнесменів і менеджерів, що стає однією з форм нового політичного облаштування України; до негативних – мережоорієнтована війна, що дозволяє значно підвищити інтенсивність комунікації між географічно розірваними частинами, і відтак суттєво підвищити швидкість реагування. До сучасних проблем становлення інформаційного суспільства відносяться проблеми інформаційної свободи, задачі формування цілісної особистості, подолання вузького практицизму, які часто замінюють духовність. Нові інформаційні технології – це засоби, а не цілі освіти; якісна освіта сьогодні – це максимальний розвиток творчих можливостей людини, її здатності до самоосвіти і самонавчання як основної ціннісної установки в умовах безперервної освіти. Методики освітнього і виховного процесу на основі використання нових інформаційних технологій поки ще слабо розвинені. Одним із соціальних наслідків інформатизації є інформатизація як глобальна світова тенденція сучасного інформаційного суспільства

полегшений доступ сучасної людини до культурної спадкоємності і цінностей інших народів.

6. Студентів слід навчати критично сприймати інформацію через Інтернет, формувати у них поняття авторського права, обговорювати етичні проблеми, адже сучасна інформаційна культура не зводиться тільки до навичок використання інформаційно-комунікаційних технологій, що надає особливої актуальності проблемам культурної компетентності особистості, формування не тільки толерантності до чужих культур і систем цінностей, але й здатності критично оцінювати інформацію в умовах надзвичайного тиску інформаційного середовища. Актуальною є задача підтримки академічної інформаційної культури у зв'язку із створенням електронних підручників та електронних бібліотек.

7. Інтернет - всесвітня комп'ютерна мережа, яка охоплює локальні мережі та окремі комп'ютери державних і приватних установ, фірм, підприємств, побутові комп'ютери індивідуальних користувачів і функціонує з метою інформаційного забезпечення клієнтів спеціальними технологіями приймання-передавання, обробки та зберігання інформації. Бурхливий розвиток комп'ютерних технологій останніми роками загалом порівнюють за значущістю з інформаційною революцією. Основна частина інформації поширюється в Інтернеті за будь-яких територіальних, національних та інших обмежень. З появою Інтернету навколо планети сформувався новий простір – інформаційний, який справедливо вважають джерелом ще одного видів ресурсів – інтелектуальних. Інтернет об'єднує більш як 20 000 локальних мереж у 69 країнах світу. Майже 15 млн. осіб користуються послугами цієї мережі та ще 25 млн. можуть обмінюватися повідомленнями між Інтернетом та іншими глобальними мережами. Феноменальні можливості цієї мережі зумовили стрімке поширення Інтернет в усіх галузях життєдіяльності суспільства. Приєднання до Інтернет відкриває неабиякі можливості для поширення бізнесу та підвищення ефективності праці.

Перспективи подальших досліджень:

- аналіз проблем сучасного інформаційного суспільства в умовах глобалізації;
- аналіз культури інформаційного суспільства в умовах глобалізації та трансформації сучасного українського суспільства;
- позитивні і негативні наслідки інформаційного суспільства;
- гуманістичні виміри інформатизації;
- проблеми підготовки фахівців, спроможних працювати в умовах конкурентоспроможної інформаційної економіки.

Джерела

1. Економічна енциклопедія; У трьох томах. Т1/ Редкол.: С.В. Мочерний (відп. ред.) та ін. – К.: Видавничий центр „Академія”, 2000. – 864 с.

2. Закон України «Про інформацію» від 2 жовтня 1992 року // Відомості Верховної Ради України. - 1992.-№48.- 1 груд.

3. Андрущенко В.П. Організоване суспільство. Проблема організації та суспільної самоорганізації в період радикальних трансформацій в Україні на рубежі століть: Досвід соціально-філософського аналізу. - К.: ТОВ «Атлант ЮЕмСІ», 2005. - 498 с.

4. Гальчинський А.С., Геєць В.М., Кінах А.К., Семиноженко В.П. Інноваційна стратегія українських реформ. - К.: Знання України, 2002.- с.35.

5. Ткачук В. Інформаційні технології в системі вищої освіти: етапи впровадження // Вища освіта України, - 2002.- №4.- с.43-47.

6. Кастельс Мануель. Інтернет - Галактика. Міркування щодо Інтернету, бізнесу і суспільства. – Пер. з англ. – К.: Видавництво «Ваклер» у формі ТОВ.- 304 с.

7. Цыганов В.В. Информационные войны в бизнесе и политике: Теория и методология / В.В. Цыганов, С.Н.Бухарин. - М.: Академический Проект, 2007.- 336 с.

8. Бухарин С.Н. Методы и технологии информационных войн / С.Н.Бухарин, В.В.Цыганов. - М.: Академический Проект, 2007. - 382 с. - (Социально-политические технологии).

9. Верхоглядова Н.І. Концепція безперервної освіти як важливий компонент культурного, соціального й економічного сталого розвитку суспільства // Держава та регіони. Сер. "Економіка та підприємництво". - 2007.-№3.- с.37-41.

10. Соснін Олександр. Гуманістичний вимір інформатизації // Науковий світ. - 2008.-№1.- с. 2-4.

Стаття надійшла 10.01.08 р.